

ความหลากหลายของพรรณไม้ในป่าชุมชนโคกหนองคลอง ตำบลกู่ทอง อำเภอเชียงยืน จังหวัดมหาสารคาม

Plant diversity in Khoknongklong community forest in Kuthong Sub-district, Chiang Yuen District, Maha Sarakham Province

พกา มาศ สาคร¹ วรณชัย ชาแท่น² และวิลาวรัตน์ พร้อมพรม³

Pakamas Sakorn¹, Wannachai Chatan² and Wilawan Promprom³

หลักสูตรวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาชีววิทยาศึกษา ภาควิชาชีววิทยา คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม¹

ภาควิชาชีววิทยา คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม^{2,3}

Master of Science Program in Biology Education, Department of Biology, Faculty of Science, Mahasarakham University¹

Department of Biology, Faculty of Science, Mahasarakham University^{2,3}

Corresponding author, E-mail: pakamas202530@gmail.com¹

บทคัดย่อ

การศึกษาความหลากหลายของพรรณไม้ในป่าชุมชนโคกหนองคลอง ตำบลกู่ทอง อำเภอเชียงยืน จังหวัดมหาสารคาม ตั้งแต่เดือน มีนาคม พ.ศ. 2562 ถึง เดือน มีนาคม พ.ศ. 2563 มีวัตถุประสงค์ของการศึกษาคือ เพื่อศึกษาความหลากหลายของพรรณไม้ในพื้นที่ป่าชุมชน และศึกษาการใช้ประโยชน์จากพรรณไม้ตามภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนที่อาศัยอยู่รอบพื้นที่ป่า โดยมีการออกสำรวจเก็บตัวอย่างทั้งหมด 13 ครั้ง โดยเก็บตัวอย่างเดือนละ 1 ครั้ง ตามเส้นทางเดินธรรมชาติ

ผลการศึกษาพบพรรณไม้ทั้งสิ้น 32 วงศ์ 60 สกุล 63 ชนิด พรรณไม้ที่พบมากที่สุดคือ วงศ์ Fabaceae ที่สำรวจพบมีทั้งหมด 15 ชนิด รองลงมาคือ วงศ์ Asclepiadaceae วงศ์ Asteraceae และวงศ์ Euphorbiaceae สำรวจพบวงศ์ละ 4 ชนิด พรรณไม้ทุกชนิด ที่นำมาใช้ประโยชน์ตามภูมิปัญญาท้องถิ่นมี 63 ชนิด 60 สกุล 32 วงศ์ จัดเป็นกลุ่มตามการใช้ประโยชน์ 5 ด้าน ได้แก่ ด้านเกษตรพื้นบ้าน 28 ชนิด ด้านสุขภาพพื้นบ้าน 31 ชนิด ด้านการจัดการสิ่งแวดล้อม 29 ชนิด ด้านวัสดุศาสตร์เทคโนโลยีพื้นบ้าน 21 ชนิด และด้านความเชื่อ 5 ชนิด

คำสำคัญ: ความหลากหลายของพรรณไม้; การใช้ประโยชน์; ป่าชุมชน; ภูมิปัญญาท้องถิ่น; จังหวัดมหาสารคาม

ABSTRACT

Plant diversity study in Khoknongklong community forest in Kuthong Subdistrict, Chiang Yuen District, MahaSarakhm Province from March, 2019 to March, 2020. The objective of this research is to study plant diversity and their utilization by local knowledge in community forest. Thirteen plant surveys and collecting were done (1 time a month) along nation trail.

The results showed that 63 species, 60 genus from 32 families. The most common plant species belong to the Fabaceae. (15 species found). The second richest families are Asclepiadaceae, Asteraceae and Euphorbiaceae. (4 species from each family found). There were 63 species from 32 families were used by villagers. They were divided into 5 groups based on local utilization, including 28 species for agriculture purpose, 31 species for herbal purpose, 29 species for environmental management purpose, 21 species for basic technology purpose and 5 species of belief.

Keywords: Plant diversity, Utilization, Community Forest, Local wisdom, Mahasarakham province

บทนำ

ประเทศไทยตั้งอยู่ในภูมิอากาศเขตร้อน อีกทั้งยังมีความแตกต่างของสภาพภูมิอากาศ และสภาพภูมิประเทศ ซึ่งปัจจัยเหล่านี้ทำให้ประเทศไทยมีทรัพยากรทางชีวภาพที่หลากหลายที่สุดแห่งหนึ่งในโลก พันธุ์ไม้ที่พบในประเทศไทยนั้นมีประมาณ 15,000 ชนิด คิดเป็นร้อยละ 5.56 ของพรรณพืชที่พบในโลก (กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, 2559, น. 3) ความหลากหลายทางชีวภาพมีส่วนสนับสนุนให้วิถีชีวิตของคนไทยดำเนินไปโดยสมบูรณ์ และมีความสุข ทำให้อาหารไทยมีความหลากหลายในรูปแบบกลิ่น และรส ความหลากหลายทางชีวภาพปรากฏในยาสมุนไพรพื้นบ้านที่ใช้รักษาอาการของโรคต่าง ๆ และใช้บำรุงรักษาสุขภาพ ทำให้คนไทยไม่ขาดยาสมุนไพรที่จำเป็นสำหรับการดำรงชีวิต ความหลากหลายทางชีวภาพเป็นจุดแข็งของประเทศไทยมีความเชื่อมโยงกับวิถีชีวิต วัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยเป็นทุนที่มีชีวิต และเกี่ยวโยง อยู่ในทรัพยากรทุกอย่าง ไม่ว่าจะเป็นป่าไม้ สัตว์ จุลินทรีย์ ซึ่งบ่งชี้ถึงความอุดมสมบูรณ์ และเป็นส่วนที่สำคัญที่สุดของระบบนิเวศ นอกจากนี้ความหลากหลายทางชีวภาพยังเกี่ยวข้องในประเพณีไทย และภูมิปัญญาไทยที่สืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน (สุรงค์ เจริญทรัพย์, 2557, น. 2-3)

จากรายงานสถานการณ์ป่าไม้ พ.ศ. 2558-2559 ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เป็นภาคที่มีพื้นที่ป่าไม้น้อยที่สุด คือ คิดเป็นร้อยละ 14.93 ของพื้นที่ภาค และจังหวัดมหาสารคาม เป็นจังหวัดที่มีพื้นที่ป่าในปี พ.ศ. 2558 ร้อยละ 3.96 ของพื้นที่ลดลงในปี พ.ศ. 2559 อยู่ที่ร้อยละ 3.90 และเป็นจังหวัดที่มีเนื้อที่ป่าไม้น้อยที่สุดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และมีอัตราการลดลงของพื้นที่ป่าอย่างต่อเนื่อง (กรมป่าไม้, 2559) เนื่องจากมีการตัดไม้มาใช้ประโยชน์เป็นจำนวนมาก รวมทั้งป่าวัฒนธรรมของชุมชนลดขนาด และจำนวนลงอย่างรวดเร็ว เพราะมีการใช้ประโยชน์มากขึ้น หากไม่ช่วยกันดูแลรักษา ไม่มีการจัดการที่ดีในอนาคตอันใกล้นี้มรดกที่เหลืออยู่เพียงน้อยนิดนี้คงจะหมดไป ซึ่งป่าชุมชนโคกหนองคลองอยู่ติดกับชุมชน 4 ชุมชน คือ บ้านโจด หมู่ที่ 9 บ้านใหม่บัวบาน หมู่ที่ 14 บ้านขามเฒ่า หมู่ที่ 4 และบ้านหนองมันปลา หมู่ที่ 10 จากประวัติความเป็นมาของหมู่บ้านที่อยู่รอบ ๆ ป่าโคกหนองคลองก็มีความน่าสนใจ

โดยเฉพาะชุมชนบ้านใหม่บัวบาน ซึ่งแยกตัวออกมาจากบ้านบัวบาน หมู่ที่ 8 ที่มีประวัติความเป็นมายาวนาน และจากการที่หมู่บ้านมีประวัติที่น่าสนใจ และมีภูมิปัญญาดั้งเดิมที่เกี่ยวข้องกับการใช้ประโยชน์ของป่าโคกหนองคลองแห่งนี้ ซึ่งจากการสัมภาษณ์ปราชญ์ชาวบ้าน และหมอยาสมุนไพร กล่าวว่า ป่าโคกหนองคลองเป็นป่าที่มีมานานตั้งแต่สมัยปู่ย่าตายาย เป็นป่าที่ประชาชนทั่วไปรอบ ๆ หมู่บ้านได้ใช้ประโยชน์ เช่น การหาของป่า เก็บเห็ด การเก็บเห็ด รวบรวมการลักลอบตัดไม้ที่อยู่ในบริเวณป่า ซึ่งเป็นผลเสียต่อสมดุลของป่า ก่อนที่จะสูญเสียความหลากหลายทางชีวภาพ และก่อนที่จะถูกทำลายจะไม่ได้ใช้ประโยชน์จากป่าชุมชนแห่งนี้ ควรจะมีการป้องกันไว้โดยการดูแลรักษาป่า ซึ่งจำเป็นต้องทราบว่ามีต้นทุนทางชีวภาพอยู่เท่าใด ป่าประกอบไปด้วยพรรณไม้ชนิดใดบ้าง และแต่ละชนิดมีความสำคัญ และมีคุณค่าต่อการอนุรักษ์ภูมิปัญญาทางพฤกษศาสตร์พื้นบ้านอย่างไร

ดังนั้นจึงควรมีการศึกษาเกี่ยวกับความหลากหลายของพรรณไม้ รวมถึงการศึกษาการใช้ประโยชน์จากพรรณไม้ในป่าชุมชน นับเป็นกระบวนการสำคัญที่จะทำให้เกิดการเรียนรู้เพื่อการอนุรักษ์ และรู้จักการใช้ประโยชน์จากพรรณไม้ในด้านต่าง ๆ รวมถึงเป็นการถ่ายทอดความรู้ให้กับเยาวชนเกี่ยวกับชนิดพรรณไม้การใช้ประโยชน์ และการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ และดำรงไว้ซึ่งความหลากหลายทางชีวภาพต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาความหลากหลายของพรรณไม้ในพื้นที่บริเวณป่าโคกหนองคลอง ตำบลภูทอง อำเภอเขียงยืน จังหวัดมหาสารคาม
2. เพื่อศึกษาการใช้ประโยชน์จากพรรณไม้ตามภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนที่อยู่โดยรอบบริเวณป่าโคกหนองคลอง ตำบลภูทอง อำเภอเขียงยืน จังหวัดมหาสารคาม

ขอบเขตการวิจัย

สำรวจความหลากหลายของพรรณไม้ และการศึกษาการใช้ประโยชน์จากพรรณไม้ที่ชุมชนนำมาใช้ประโยชน์ตามภูมิปัญญาท้องถิ่นบริเวณป่าโคกหนองคลอง ตำบลภูทอง อำเภอเขียงยืน จังหวัดมหาสารคาม พื้นที่ 865 ไร่

วิธีดำเนินการวิจัย

1. การตรวจเอกสาร

1.1 รวบรวมข้อมูลและศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาความหลากหลาย และการศึกษาการใช้ประโยชน์ทางพฤกษศาสตร์พื้นบ้าน

1.2 ศึกษาข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับที่ตั้งพื้นที่อาณาเขต ลักษณะภูมิประเทศ ลักษณะภูมิอากาศ และพืชพรรณของป่าชุมชนโคกหนองคลอง ตำบลกู่ทอง อำเภอเขียงยืน จังหวัดมหาสารคาม

2. การสำรวจความหลากหลายของพรรณไม้

2.1 เก็บตัวอย่างพรรณไม้โดยเก็บกิ่งที่มีดอก หรือผล ใส่ถุงพลาสติกแล้วนำมาอัดตัวอย่างพรรณไม้แห้ง พร้อมบันทึกภาพ และข้อมูลในภาคสนามประกอบตาม เส้นทางเดินธรรมชาติ 6 เส้นทาง

2.2 รวบรวมพรรณไม้ข้อมูลพรรณไม้เพื่อใช้ตรวจหาชื่อวิทยาศาสตร์โดยใช้เอกสารทางอนุกรมวิธาน เช่น Flora of Thailand, Flora of China และ Flora Malesiana เป็นต้น

2.3 บรรยายลักษณะทางสัณฐานวิทยาของพรรณไม้

2.4 ออกสำรวจและเก็บตัวอย่างพรรณไม้ ตั้งแต่เดือนมีนาคม 2562-มีนาคม 2563 โดยออกเก็บตัวอย่างทั้ง 13 ครั้ง

3. การศึกษาการใช้ประโยชน์จากพรรณไม้ตามภูมิปัญญาท้องถิ่น

3.1 สัมภาษณ์การใช้ประโยชน์ของพรรณไม้จากผู้รู้ และหมอยาสมุนไพรพื้นบ้านรายบุคคล โดยใช้แบบฟอร์มการสัมภาษณ์ จำนวน 4 คน

3.2 นำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์มาวิเคราะห์ประโยชน์ และจำแนกออกเป็นกลุ่มตามประเภทของภูมิปัญญาท้องถิ่น

ผลการวิจัย

การศึกษาความหลากหลายของพรรณไม้ในป่าชุมชนโคกหนองคลอง ตำบลกู่ทอง อำเภอเขียงยืน จังหวัดมหาสารคาม

1. พบพรรณไม้ทั้งหมด 32 วงศ์ 60 สกุล 63 ชนิด แบ่งเป็น พืชใบเลี้ยงคู่ 30 วงศ์ 58 สกุล 61 ชนิด และเป็นพืชใบเลี้ยงเดี่ยว 2 วงศ์ 2 สกุล 2 ชนิด พรรณไม้ที่พบมากที่สุดคือ วงศ์ Fabaceae ซึ่งสำรวจพบมีทั้งหมด 15 ชนิด รองลงมาคือ วงศ์ Asclepiadaceae วงศ์ Asteraceae และ วงศ์ Euphorbiaceae โดยสำรวจพบวงศ์ละ 4 ชนิด ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 รายชื่อพรรณไม้ในป่าชุมชนโคกหนองคลอง

ชนิดที่	ชื่อวงศ์/ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อพื้นเมือง (ทั่วไป)	ชื่อพื้นเมือง (โคกหนองคลอง)	การใช้ประโยชน์
1	พืชใบเลี้ยงคู่ วงศ์ Amaranthaceae <i>Gomphrenacelosioides</i> Mart.	บานไม่รู้โรยป่า	หญ้าหัวฟอก	-ทั้งต้นใช้ต้มแก้อาการระดูขาวของสตรี และเป็นยาขับปัสสาวะ
2	วงศ์ Anacardiaceae <i>Buchanania latifolia</i> Roxb.	มะม่วงหัวแมงวัน	มะม่วงหัวแมงวัน	-ไม่ใช้ทำพื้นหรือเผาถ่านได้
3	วงศ์ Annonaceae <i>Polyalthiadabilis</i> (Pierre) Finet & Gagnep.	กล้วยเต่า	กันครก	-รากนำไปต้มใช้เป็นสมุนไพรรักษาอาการน้ำในไต ขับปัสสาวะ
4	<i>Polyalthiaevecta</i> (Pierre) Finet & Gagnep.	หนน้อย	ต้องแล้ง	-รากนำไปต้มใช้เป็นสมุนไพรขับปัสสาวะบำรุงน้ำนมในสตรีหลังคลอด ผลรับประทานได้
5	<i>Uvaria urufa</i> Blume	นมควาย	ผีพวน	-ผลสามารถรับประทานได้มีรสเปรี้ยว เป็นยาระบาย
6	วงศ์ Apocynaceae <i>Aganopterion polymorphum</i> Pierre ex Spire	ส้มลม	เครือส้มลม	-ใบและดอกรับประทานได้มีรสเปรี้ยว ใช้ทำเป็นผักจิ้ม น้ำพริก ใบสดนำมาเคี้ยวแก้อาการกระหายน้ำ และหนามมีดกเวียงศีรษะเถาต้นสามารถนำมาใช้แทนเชือกมัดสิ่งของได้
7	<i>Ichnocarpus frutescens</i> (L.) W.T.Aiton	เถาปลาสงแดง	เครือชูด	-ใบและเถาต้มน้ำดื่มรวมกันต้มใช้เป็นยาแก้ไข้ เถามีความเหนียวใช้ถักทำลอบดักปลา
8	วงศ์ Asclepiadaceae <i>Calotropis gigantea</i> (L.) Dryander ex W.T. Aiton	ดอกกรัก	ดอกกรัก	-ดอกใช้ในพิธีแต่งงานใช้ในการทำบายศรีสู่ขวัญ และใบใช้ในการรองชั้นเงินสินสอด เชื่อว่าชื่อที่เป็นมงคลของต้นรักจะนำพาชีวิตคู่อยู่ด้วยกันอย่างร่มเย็นเป็นสุข
9	<i>Hoya kerrii</i> Craib	โหยย่า	ต้าง	-ยางสีขาวใช้ในการรักษาโรคปากนกกระจอก และใช้ปลูกเพื่อเป็นไม้ประดับ
10	<i>Secamone villosa</i> Blume	เถาวัลย์แดง	เครือชูดแดง	-เถานำมาจักสานทำลอบใช้ดักปลา และใช้แทนเชือกมัดสิ่งของได้
11	<i>Streptocaulon juvenis</i> (Lour.) Merr.	เถาประสงค์	เครือโหลง	-ใช้ทั้งต้นต้มช้ระดูในสตรีและน้ำคาวปลา
12	วงศ์ Asteraceae <i>Chromolaena odorata</i> (L.) R.M.King & H.Rob.	สาปเสือ	ลำย้าง	-ใบนำมาโขลกหรือขยี้แล้วนำมาพอกบริเวณแผล ช่วยในการห้ามเลือด และรักษาแผลสด ลำต้นที่แห้งแล้วนำมาใช้ทำพื้น
13	<i>Eclipta prostrata</i> L.	กระเม็ง	กระเม็ง	-ใบและลำต้นนำมาตากให้แห้งทำเป็นชาชง แก้ปวดเมื่อย
14	<i>Tridax procumbens</i> L.	หญ้าตีนตุ๊กแก	หญ้าตีนตุ๊กแก	-ใช้เป็นอาหารสัตว์
15	<i>Vernonia cinerea</i> Less.	หมอน้อย	หญ้าดอกขาว	-ใบสดโขลกสมานแผล หรือพอกฝีได้หรือ นำใบสดมาต้มรักษาไข้ได้

(ต่อ)

ตารางที่ 1 (ต่อ)

ชนิดที่	ชื่อวงศ์/ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อพื้นเมือง (ทั่วไป)	ชื่อพื้นเมือง (โคกหนองคลอง)	การใช้ประโยชน์
16	วงศ์ Bignoniaceae <i>Dolichandrone</i> Fenzl ex Seem	แคป้า	แคนา	-ดอกแคนามีรสขม สามารถนำมอลากเป็นผักจิ้มน้ำพริก เป็นไม้เนื้อแข็งที่สามารถนำมาทำเป็นไม้แปรรูปเพื่อใช้งานในด้านต่าง ๆ เช่น ตั้มจับอุปกรณ์การเกษตร ไม้เครื่องเรือนได้
17	<i>Millingtoniahortensis</i> L.f.	ป๊อบ	ก้านของ	-ดอกนำมาตากให้แห้งนำมาชงเป็นชาดื่มเป็นยาบำรุงกำลัง นำมาทำเป็นไม้แปรรูปเป็นเครื่องเรือนเฟอร์นิเจอร์ ปลูกประดับให้ร่มเงา ดอกมีกลิ่นหอมนำมาบูชาพระได้ และเป็นไม้มงคลปลูกในบ้านเชื่อว่าจะทำให้ความร่มเย็นและมีสุขภาพดี
18	วงศ์ Boraginaceae <i>Heliotropiumindicum</i> L.	หญ้างวงช้าง	หญ้างวงช้าง	-ใบนำมาโขลกนำมาพอกฝีที่ผิวหนัง ช่วยลดอาการบวมได้
19	วงศ์ Capparaceae <i>Cratevareligiosa</i> G.Forst.	กุ่มบก	ก่าม	-ใบอ่อนและดอกของกุ่มนำมาทำเป็นผักดองรับประทานกับน้ำพริก เป็นไม้ยืนต้นใช้ทำไม้ใช้สอย เช่น ไม้วงกบประตูหน้าต่าง ไม้ปูพื้นบ้านเรือน
20	วงศ์ Celastraceae <i>Salaciachinensis</i> L.	ก่าแพงเจ็ดชั้น	ตะไก่อ	-ลำต้นนำไปต้มเป็นยาบำรุงเลือด ช่วยเจริญอาหารและขับลม
21	วงศ์ Clusiaceae <i>Cratoxylumformosum</i> (Jacq.) Benth. & Hook. F. ex Dyer subsp. <i>formosum</i>	แต้ว	ผักแต้ว	-ยอดอ่อนมีรสเปรี้ยว เป็นผักเคียงรับประทานกับน้ำพริก หรือใส่ในแกงทำให้มีรสเปรี้ยว
22	วงศ์ Connaraceae <i>Ellipanthustomentosus</i> Kurz	คำรอก	ตานกกด	-แก่นและเนื้อไม้ต้มแก้โรคประดงปวดเมื่อย ขับปัสสาวะ บำรุงร่างกาย
23	วงศ์ Dioscoreaceae <i>Dioscoreafiliformis</i> Blume	มันเทียน	มันนก	-รากสะสมอาหารนำไปต้มหรือหนึ่งเพื่อรับประทานสุก
24	วงศ์ Dipterocarpaceae <i>Dipterocarpusintricatus</i> Dyer	ยางกราด	สะแบง	-เป็นไม้เนื้อแข็งที่สามารถนำมาทำเป็นไม้แปรรูปเพื่อใช้งานในด้านต่าง ๆ เช่น ไม้เครื่องเรือน เฟอร์นิเจอร์ วงกบประตูหน้าต่าง และยางชันใช้เป็นเชือกผูกรัดได้
25	<i>Shoreaobtusa</i> Wall. Ex Blume	เต็ง	จิก	-เป็นไม้เนื้อแข็งนำไปทำเป็นไม้แปรรูปเพื่อใช้งานในด้านต่าง ๆ เช่น ไม้เครื่องเรือน เฟอร์นิเจอร์ วงกบประตูหน้าต่าง
26	<i>Shoreasiamensis</i> var. <i>Tomentosa</i> (Craib) T.Smitinand	รัง	ยัง	-เป็นไม้เนื้อแข็งนำไปทำบ้านที่อยู่อาศัย เฟอร์นิเจอร์ และไม้แปรรูป

(ต่อ)

ตารางที่ 1 (ต่อ)

ชนิดที่	ชื่อวงศ์/ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อพื้นเมือง (ทั่วไป)	ชื่อพื้นเมือง (โคกหนองคลอง)	การใช้ประโยชน์
27	วงศ์ Ebenaceae <i>Diospyros rhodocalyx</i> Kurz	ตะโก	โก	-นำมาปลูกเป็นไม้ประดับ ตกแต่งกิ่งให้สวยงามได้ และผลนำไปทำเป็นลิ้นย้อม
28	วงศ์ Erythroxylaceae <i>Erythroxylum cambodianum</i> Pierre	เจตมูล	หุ่นไห้	-รากเป็นส่วนผสมของยาขับปัสสาวะ และรักษาน้ำในไต
29	วงศ์ Euphorbiaceae <i>Antidesmaghaesembilla</i> Gaertn.	มะเฒ่า	เฒ่าน้อย	-ผลสุกมีรสเปรี้ยวรับประทานได้ แก้อาการคอบแห้งกระหายน้ำ และเป็นยาระบาย
30	<i>Euphorbia hirta</i> L.	น้ำนมราชสีห์	หญ้าหลังอึ่ง	-ทั้งต้นใช้ต้มกินเป็นยาบำรุงกำลัง และใช้ต้มน้ำอาบรักษาโรคตาขโมยในเด็ก
31	<i>Jatropha gossypifolia</i> L.	สบู่แดง	เยา	-รากและลำต้นแช่น้ำอาบรักษาโรคตาขโมยในเด็ก
32	<i>Trigonostemon reidioides</i> (Kurz) Craib	โลดทะนงแดง	นางแซง	-รากฝนทาบริเวณที่มีแมลงมีพิษกัดต่อยช่วยบรรเทาอาการปวดและช่วยถอนพิษได้
33	วงศ์ Fabaceae วงศ์ย่อย Caesalpinioideae <i>Cassia fistula</i> L.	ราชพฤกษ์	คูณ	-แก่นช่วยรักษาอาการปวดฟันจึงนิยมนำมาเคี้ยวหมาก เป็นไม้ใช้สอยทำเสา ค้ำจับมิดพรางได้ ปลูกเป็นไม้ประดับตามบ้านเรือนหรือตามถนนและเป็นไม้มงคลตามความเชื่อใช้ทำเป็นเสาหลักบ้านหลักเมือง
34	<i>Sennasiamea</i> (Lam.) Irwin & Barneby	ขี้เหล็ก	ขี้เหล็ก	-เป็นพืชอาหาร ยอดนำมาต้มให้สุกประมาณ 2-3 น้ำและนำมาประกอบอาหาร สรรพคุณทางยาเป็นยาระบายอ่อนๆ ปลูกประดับตามถนนเพื่อให้ร่มเงา ใช้ทำพื้นเผาถ่านให้ความร้อนสูง และเป็นไม้ใช้สอยใช้ทำเสาหรือไม้เครื่องเรือนได้
35	<i>Peltophorum dasyrhyachis</i> (Miq.) Kurz	นนทรี	อะราง	-เปลือกต้นนำมาทำเป็นสีย้อมได้และไม่สามารถนำมาสีกบเป็นไม้ใช้สอย ใช้ทำเฟอร์นิเจอร์ต่างๆ หรือไม้เครื่องเรือนเช่นวงกบ ประตูหรือหน้าต่าง
36	<i>Sindorasiamensis</i> Teijsm. Ex Miq.	มะค่าแต้	แต้	-เป็นไม้เนื้อแข็งใช้ทำเป็นไม้ใช้สอย ใช้ทำเฟอร์นิเจอร์ต่างๆ หรือไม้เครื่องเรือนมีความแข็งแรงทนทานและนำมาใช้ทำพื้นเผาถ่านให้ความร้อนสูง
37	<i>Tamarindus indica</i> L.	มะขาม	มะขาม	-ผลและยอดอ่อนมีรสเปรี้ยวรับประทานได้หรือนำไปประกอบอาหารได้เป็นยาระบาย เมล็ดมะขามคั่วรับประทานถ่ายพยาธิ นิยมนำไม้มะขามทำเชือก เเผถ่านและทำพื้น

(ต่อ)

ตารางที่ 1 (ต่อ)

ชนิดที่	ชื่อวงศ์/ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อพื้นเมือง (ทั่วไป)	ชื่อพื้นเมือง (โคกหนองคลอง)	การใช้ประโยชน์
38	วงศ์ย่อย Mimosoideae <i>Acacia auriculiformis</i> A.Cunnex Benth.	กระถินณรงค์	กระถินณรงค์	-นิยมเผาถ่านและทำฟืน ถ้ามีขนาดใหญ่สามารถแปรรูป ทำเป็นเฟอร์นิเจอร์ เช่น เก้าอี้ โต๊ะ หรือนำไปแปรรูปเป็นไม้ปูพื้น ปูฝาผนังได้
39	<i>Leucaena leucocephala</i> (Lam.) de Wit	กระถิน	กระเสด	-ยอดอ่อนและฝักสามารถรับประทานได้โดยจะรับประทานกับ น้ำพริก หรือสับตำไม่กระเสดนำมาทำเป็นด้ามจอบ เสียม หรือ นำมาทำฟืนเผาถ่านได้ และใบนำมาเป็นอาหารของสัตว์ได้
40	<i>Mimosa pudica</i> L.	ไมยราบ	ไมยราบ	-ทั้งต้นต้มน้ำอาบรักษาอาการลมพิษ
41	วงศ์ย่อย Mimosoideae <i>Pithecellobium dulce</i> (Roxb.) Benth.	มะขามเทศ	ขามแป	-ฝักรับประทานได้และไม่นำมาทำฟืน หรือเผาถ่านได้
42	<i>Samanea saman</i> (Jacq.) Merr.	จามจุรี	จันฉา	-ปลูกประดับและเป็นต้นไม้ที่ให้ร่มเงาจึงนิยมปลูกในสถานที่ ราชการต่าง ๆ เป็นไม้เนื้อแข็งที่มีผลดลยสวยงาม สามารถนำไป แปรรูป เป็นเฟอร์นิเจอร์ ไม้เครื่องเรือน หรือไม้สำหรับปูพื้นได้
43	<i>Xylocarpus</i> (Roxb.) W. Theob. var. <i>kerrii</i> (Craib & Hutch.) I. C. Nielsen	แดง	แดง	-เมล็ดข้างในฝักรับประทานได้ฝักสามารถนำไปทำฟืน เป็นไม้มี ความแข็งแรงนิยมใช้ทำเครื่องเรือนอีกทั้งเนื้อไม้มีความสวยงาม นำมาใช้ในงานแกะสลักได้
44	วงศ์ย่อย Papilionoideae <i>Abrus precatorius</i> L.	มะกล่ำตาหนู	บักหล่ำตาแดง	-ใบมีความหวานตมดื่มน้ำแก้ไอ แก้เจ็บคอไม่มีความเป็นพิษ เมล็ดใช้เป็นยาฆ่าแมลง
45	<i>Butea monosperma</i> (Lam.) Taub.	ทองกวาว	จาน	-ปลูกเป็นไม้ประดับ ไม้มงคล เชื่อว่าจะมีเงินทองมาก ใช้ในการ แห่หะเทวดาเข้าเมือง และเนื้อไม้ยังนำมาทำเป็นเครื่องเรือน
46	<i>Macroptilium lathyroides</i> (L.) Urb.	ถั่วฝัก	ถั่วฝัก	-เป็นพืชอาหารสัตว์
47	<i>Phyllodium elegans</i> Desv.	เกล็ดปลาหม้อ	เกล็ดลิ้นน้อย	-เป็นไม้มงคลหลังจากที่เก็บเกี่ยวเสร็จแล้วนั้นต้องทำพิธีกรรม คือการไหว้ยังนาง น้าโบ ดอก และใบประดับที่มีลักษณะเหมือน รวงข้าวมาปักไว้หน้ายังนาง
48	วงศ์ Irvingiaceae <i>Irvingia malayana</i> Oliv. ex A. W. Benn.	กระบก	หมากบก	-เนื้อในเมล็ดมีรสมัน นิยมนำไปคั่วรับประทานเป็นของว่าง ผล สุกของกระบกยังสามารถนำไปใช้เป็นอาหารสำหรับเลี้ยงสัตว์ และไม้กระบกยังสามารถนำไปใช้ทำไม้แปรรูปเพื่อใช้ในงาน ก่อสร้างบ้านเรือน วงกบประตูหน้าต่าง รวมถึงเผาถ่าน ทำฟืนให้ ความร้อนสูง

(ต่อ)

ตารางที่ 1 (ต่อ)

ชนิดที่	ชื่อวงศ์/ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อพื้นเมือง (ทั่วไป)	ชื่อพื้นเมือง (โคกหนองคลอง)	การใช้ประโยชน์
49	วงศ์ Lauraceae <i>Litsea glutinosa</i> (Lour.) C.B.Rob.	หมี่เหม็น	หมี่	-เปลือกต้นใช้หุ้มเลือด ใบตำพอกแผลเล็ก และใช้ขี้ทา กลากเกลื้อน เนื้อไม้นำมาแปรรูปเป็นไม้ใช้สอยทำบ้านเรือน หรือเฟอร์นิเจอร์ กิ่งแห้งนำมาทำฟืนได้
52	วงศ์ Meliaceae <i>Azadirachta indica</i> A.Juss.	สะเดา	กะเดา	-ดอกและยอดอ่อนนำไปลวกเป็นผักจิ้มกับน้ำพริกหรือลวก ผลสะเดานำไปหมักใช้ทำเป็นยาพ่นฆ่าแมลง เนื้อไม้ใช้ในงาน ก่อสร้างบ้านเรือน ใช้ไม้จากต้นทำฟืนและถ่านได้
53	วงศ์ Olacaceae <i>Olexpsittacorum</i> (Lam.) Vahl	น้ำใจใคร่	เชือก	-รากมีรสขมนำไปต้มดื่มแก้ไข้ ถอนพิษเบื่อเมา ไม่นำไปทำฟืน
54	วงศ์ Opiliaceae <i>Melienthasuavis</i> Pierre	ผักหวาน	ผักหวานป่า	-ใช้ยอดอ่อน ใบอ่อน ดอกอ่อน และผลอ่อนมารับประทานเป็น ผักนำมาใช้ประกอบอาหารในเมนูต่าง ๆ เช่น ผักหวานผัด น้ำมันหอย แกงผักหวาน ปัจจุบันนำมาปลูกเพื่อเก็บยอดขาย สร้างรายได้ให้ชาวบ้านได้
55	วงศ์ Rhamnaceae <i>Ziziphosoenopolia</i> (L.) Mill.	เล็บเหยี่ยว	เล็บแมว	-ผลแก่มีรสหวานอมเปรี้ยว ใช้รับประทานได้ มีสรรพคุณ ช่วยแก้อาการไอ ช่วยทำให้ชุ่มคอ
56	วงศ์ Rutaceae <i>Clausena excavata</i> Burm.f.	หัตถ์คุณ	สมัดใหญ่	-รากรวมกับรากกันครก ต้องล้าง หุ่นให้ ต้มรวมกันเป็นยา รักษาน้ำในไต นิ่วในกระเพาะปัสสาวะ ช่วยขับปัสสาวะ
57	วงศ์ Sapindaceae <i>Lepisanthes rubiginosa</i> (Roxb.) Leenh.	มะหวด	หวดข่า	-ผลรับประทานได้มีรสหวานฝาดเล็กน้อย ไม่นำมาทำฟืน หรือ ใช้ทำด้ามจอบเสียมได้
58	<i>Lepisanthes negalensis</i> (Poir.) Leenh.	ขำมะเลียงป่า	หมาว้อ	-ผลรับประทานได้มีรสหวาน รากนำไปต้มน้ำให้เด็กอาบแก้โรค ซาง
59	<i>Schleichera oleosa</i> (Lour.) Oken	ตะคร้อ	หมากค้อ	-ผลรับประทานได้มีรสเปรี้ยว เนื้อผลเป็นยาระบาย ไม่ใช่ทำฟืน เผาถ่านได้ ให้ความร้อนสูงเป็นไม้ใช้สอยทำเฟอร์นิเจอร์ ด้ามเครื่องมือการเกษตร
60	วงศ์ Sterculiaceae <i>Helicteres hirsuta</i> Lour.	ปอเต่าไห	ปอด่อน	-ใบเป็นอาหารสัตว์ โค กระบือ
61	วงศ์ Tiliaceae <i>Microcostomentosa</i> Sm.	พลับพล	อีลอม	-ผลสุกรับประทานได้ ผลแก่มีรสเปรี้ยวเป็นยาระบาย ผลดิบ นำไปทำเป็นของเล่น โดยนำมาใช้ทำเป็นกระสุนยิงจากกระบอก ไม้ไผ่

(ต่อ)

ตารางที่ 1 (ต่อ)

ชนิดที่	ชื่อวงศ์/ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อพื้นเมือง (ทั่วไป)	ชื่อพื้นเมือง (โคกหนองคลอง)	การใช้ประโยชน์
62	พืชใบเลี้ยงเดี่ยว วงศ์ Colchicaceae <i>Gloriosa superba</i> L.	ดองดึง	ว่านหัวขวาน	-เป็นพืชที่มีดอกสวยงาม ใช้ปลูกเป็นไม้ประดับได้
63	วงศ์ Costaceae <i>Cheilocostus speciosus</i> (J. Koenig) C. D. Specht	เอื้องหมายนา	เอื้อง	-ใช้ปลูกเป็นไม้ประดับได้ซึ่งมีความสวยงามแปลกตา

2. การใช้ประโยชน์ของพรรณไม้ตามภูมิปัญญาท้องถิ่น ที่สำรวจพบบริเวณป่าชุมชนโคกหนองคลอง ตำบลภูทอง อำเภอเขียงยืน จังหวัดมหาสารคาม พบพรรณไม้ทั้งหมด 32 วงศ์ 60 สกุล 63 ชนิด จากการสัมภาษณ์ปราชญ์ชาวบ้านเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์ของพรรณไม้ที่สำรวจพบตามภูมิปัญญาท้องถิ่น จำแนกภูมิปัญญาไว้ 5 สาขา ตามภูมิปัญญาเดิม ที่เกิดขึ้นภายในชุมชนดังนี้ (อุษา กลิ่นหอม, 2556, น. 32)

ตารางที่ 2 จำแนกพรรณไม้ที่นำมาใช้ประโยชน์

ประเภท	วงศ์	สกุล	ชนิด
1. ด้านเกษตรพื้นบ้าน	18	23	28
2. ด้านสุขภาพพื้นบ้าน	19	30	31
3. ด้านการจัดการ สิ่งแวดล้อม	17	29	29
4. ด้านวัสดุศาสตร์ เทคโนโลยีพื้นบ้าน	9	21	21
5. ด้านความเชื่อ	5	5	5

จากตารางที่ 2 แสดงข้อมูลเกี่ยวกับการจำแนกพรรณไม้ตามภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สำรวจพบบริเวณป่าชุมชนโคกหนองคลองตำบลภูทอง อำเภอเขียงยืน จังหวัดมหาสารคามซึ่งได้จากการสัมภาษณ์ปราชญ์ชาวบ้าน และหมอยาพื้นบ้านเกี่ยวกับประโยชน์ในด้านต่าง ๆ ทั้ง 5 ด้านนี้ ซึ่งควรค่าแก่การอนุรักษ์ และสืบทอดเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นต่อไป

สรุปและอภิปรายผลการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้เพื่อสำรวจและศึกษาความหลากหลายของพรรณไม้ในป่าชุมชนโคกหนองคลอง ตำบลภูทอง อำเภอเขียงยืน จังหวัดมหาสารคาม โดยจำแนกการใช้ประโยชน์ของพรรณไม้ตามภูมิปัญญาท้องถิ่น สรุปผลการศึกษาดังนี้

1. การศึกษาความหลากหลายของพรรณไม้พบพรรณไม้ที่ชาวบ้านนำมาใช้ประโยชน์ทั้งหมด 32 วงศ์ 60 สกุล 63 ชนิด แบ่งเป็น พืชใบเลี้ยงคู่ 30 วงศ์ 58 สกุล 61 ชนิด และเป็น พืชใบเลี้ยงเดี่ยว 2 วงศ์ 2 สกุล 2 ชนิด พรรณไม้ที่พบมากที่สุด

คือ วงศ์ Fabaceae โดยสำรวจพบทั้งหมด 15 ชนิด รองลงมาคือ วงศ์ Asclepiadaceae วงศ์ Asteraceae และ วงศ์ Euphorbiaceae สำรวจพบวงศ์ละ 4 ชนิด

จากการศึกษาความหลากหลายของพรรณไม้บริเวณป่าชุมชนโคกหนองคลอง ตำบลภูทอง อำเภอเขียงยืน จังหวัดมหาสารคาม พรรณไม้ที่พบมากที่สุดคือ วงศ์ Fabaceae ที่สำรวจพบมีทั้งหมด 15 ชนิด ทั้งนี้เนื่องมาจาก พรรณไม้วงศ์นี้จัดเป็นพรรณไม้วงศ์ใหญ่ ซึ่งมีสามวงศ์ย่อย และสามารถกระจายพันธุ์ได้มาก จึงพบพรรณไม้วงศ์นี้มากที่สุดในป่าโคกหนองคลอง เช่น อะราง มะค่าแต้ คุณ ชี้เหล็ก จาน กระถินณรงค์ น้าจ่า เกล็ดลิ้นน้อย มะกล่ำตาหนู มะขาม และกระเสด เป็นต้น

เมื่อเปรียบเทียบผลการศึกษารังนี้กับผลงานวิจัยการศึกษาความหลากหลายของพรรณพืช และพฤกษศาสตร์พื้นบ้านของป่าโคไไร่ อำเภอเขียงยืน จังหวัดมหาสารคาม (เทียมหทัย ชูพันธ์, 2550) สำรวจพบพรรณไม้ 36 วงศ์ 69 สกุล 78 ชนิด วงศ์ที่พบมากที่สุดคือ วงศ์ Fabaceae พบ 17 ชนิด รองลงมาคือ วงศ์ Rubiaceae พบ 16 ชนิด และวงศ์ Euphorbiaceae 8 ชนิดซึ่งทั้ง 3 วงศ์นี้มีจำนวนชนิดที่พบมากกว่าจำนวนชนิดที่สำรวจพบที่ป่าโคกหนองคลอง และวงศ์ที่พบพรรณไม้มากที่สุด มีความเหมือนกันคือ Fabaceae ทั้งนี้เป็นเพราะพรรณไม้วงศ์นี้เป็นวงศ์ใหญ่ จึงพบการกระจายพันธุ์ได้กว้าง และลักษณะป่าทั้ง 2 พื้นที่ มีลักษณะเหมือนกันคือ ป่าเต็งรัง

เมื่อเปรียบเทียบกับผลการศึกษาสังคมพืช และการใช้ประโยชน์ของพรรณไม้บริเวณป่าชุมชนประโคนชัย บ้านจาน เทศบาลตำบลทุ่งกุลารักษ์ อำเภอสุวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด (สุกัญญา นาคะวงศ์, วรรณชัย ชำแท่น และวิลาวัณย์ พร้อมพรม, 2560) พบพรรณไม้ 35 วงศ์ 55 สกุล 64 ชนิด วงศ์ที่พบมากที่สุดคือ Fabaceae 7 ชนิด ซึ่งเป็นวงศ์ที่พบจำนวนชนิดมากที่สุดเหมือนกัน แต่จำนวนชนิดที่พบจากป่าโคกหนองคลอง มีจำนวนมากกว่าคือ มี 15 ชนิด ทั้งนี้เป็นเพราะป่าโคกหนองคลองมีพื้นที่มากกว่ามากคือ มีเนื้อที่ 865 ไร่ ส่วนป่าชุมชนประโคนชัยบ้านจานมีพื้นที่เพียง 37 ไร่ เท่านั้น รวมทั้ง 2 พื้นที่ อยู่ห่างกันพอสมควร จึงทำให้ชนิดของพรรณไม้ ที่สำรวจพบมีความแตกต่างกันได้

2. การศึกษาการใช้ประโยชน์ของพรรณไม้ตามภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สำรวจพบบริเวณป่าชุมชนโคกหนองคลอง ตำบลภูทอง

อำเภอเขียงยืน จังหวัดมหาสารคาม จากการสัมภาษณ์ปราชญ์ชาวบ้านเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์ของพรรณไม้ที่สำรวจพบตามภูมิปัญญาท้องถิ่น จำแนกภูมิปัญญาไว้ 5 สาขาตามภูมิปัญญาเดิมที่เกิดขึ้นภายในชุมชน ออกเป็น 5 ด้าน ได้แก่ ด้านเกษตรพื้นบ้าน แยกออกเป็น พืชอาหารสัตว์ และอาหารคน จำนวน 18 วงศ์ 23 สกุล 28 ชนิด ด้านสุขภาพพื้นบ้าน 19 วงศ์ 30 สกุล 31 ชนิด ด้านการจัดการสิ่งแวดล้อม 17 วงศ์ 29 สกุล 29 ชนิด ด้านวัสดุศาสตร์เทคโนโลยีพื้นบ้าน 9 วงศ์ 21 สกุล 21 ชนิด และด้านความเชื่อ 5 วงศ์ 5 สกุล 5 ชนิด

การใช้ประโยชน์ตามภูมิปัญญาท้องถิ่น ตามภูมิปัญญาเดิมที่เกิดขึ้นภายในชุมชนออกเป็น 5 ด้าน ได้แก่ ด้านเกษตรพื้นบ้าน ด้านสุขภาพพื้นบ้าน ด้านการจัดการสิ่งแวดล้อม ด้านวัสดุศาสตร์เทคโนโลยีพื้นบ้าน และด้านความเชื่อ โดยการสัมภาษณ์ปราชญ์ชาวบ้าน และหมอยาสมุนไพร วิถีชีวิตของชาวบ้านที่อาศัยอยู่รอบ ๆ ป่าชุมชนนี้ นอกจากการทำนาแล้วก็มีการหาเลี้ยงชีพด้วยการหาของป่า ซึ่งเป็นพืชอาหารซึ่งส่วนใหญ่จะนำมารับประทานเป็นผักสด หรือนำมาประกอบอาหารโดยใช้ส่วนของใบ ยอด ดอก หรือผล บางชนิดนำมาผสมรับประทานเป็นผลไม้หรือสามารถนำไปขายสร้างรายได้ บางชนิดใช้เป็นอาหารของสัตว์เลี้ยง พรรณไม้ในกลุ่มที่อยู่ในด้านสุขภาพพื้นบ้านก็จัดเป็นสมุนไพรประเภทต่าง ๆ ที่ใช้ในการรักษาโรคเกี่ยวข้องกับกระดูกและสุขภาพของคนในชุมชน เพื่อรักษาอาการเจ็บป่วย ด้านการจัดการสิ่งแวดล้อม มีการนำพรรณไม้มาทำฟืนเผาถ่าน การปลูกประดับตามสถานที่ต่าง ๆ เพื่อให้ร่มเงาประเภทไม้ยืนต้น เช่น ฉ่ำฉ่ำ ขี้เหล็ก และคูณ พรรณไม้บางชนิดยังสามารถนำมาใช้ทำเป็นยาฆ่าแมลงได้อีกด้วย เช่น สะเดา ด้านวัสดุศาสตร์ และเทคโนโลยีพื้นบ้าน มีการใช้ประโยชน์ที่หลากหลายในด้านนี้ เช่น การนำไม้มาแปรรูปเพื่อนำไปสร้างบ้านเรือน อุปกรณ์เครื่องใช้ที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิต หรือทำด้ามจับอุปกรณ์เครื่องมือทางการเกษตร ด้านความเชื่อ วิถีชีวิตของคนในชุมชนที่อาศัยอยู่รอบ ๆ ป่าชุมชนนี้มีการใช้ประโยชน์ด้านความเชื่อที่เกี่ยวกับพรรณไม้ในป่า เช่น การนำดอกกรักมาใช้ในพิธีงานแต่งงาน ทำบายศรีสู่ขวัญ และใบใช้ในการรองขันเงินสินสอด เชื่อว่าชื่อที่เป็นมงคลของต้นรักจะนำพาชีวิตคู่อยู่ด้วยกันอย่างร่มเย็นเป็นสุข ไม่ควรใช้ทำเสาหลักบ้าน เชื่อว่าคนในชุมชน

จะอยู่อย่างร่มเย็นเป็นสุข ใบและดอกของต้นเกสต์ลีนน้อยเป็นไม้มงคลหลังจากที่เก็บเกี่ยวเสร็จแล้วนั้น ต้องทำพิธีกรรมคือ การไหว้ผู้คงคางของชาวนา

เมื่อเปรียบเทียบกับงานวิจัยการศึกษาความหลากหลายชนิดของพรรณพืช และพฤกษศาสตร์พื้นบ้านของป่าโคกไร่ อำเภอเขียงยืน จังหวัดมหาสารคาม (เทียมหทัย ชูพันธ์, 2550) มีการจำแนกการใช้ประโยชน์ตามภูมิปัญญาพื้นบ้าน 5 ด้าน เช่นกัน ซึ่งได้แก่ พืชที่ใช้เป็นอาหาร พืชที่ใช้สร้างที่อยู่อาศัย และเป็นเชื้อเพลิง พืชที่ใช้เป็นเครื่องนุ่งห่ม และสีย้อม พืชที่ใช้เป็นสมุนไพร และพืชที่ใช้ในพิธีกรรมและความเชื่อ การใช้ประโยชน์ของพรรณไม้ในด้านพืชที่ใช้เป็นสมุนไพรในพื้นที่ป่าโคกไร่มีจำนวนมากที่สุดคือ 97 ชนิด เช่นเดียวกันกับการใช้ประโยชน์จากพรรณไม้ในป่าโคกหนองคลอง ด้านสุขภาพพื้นบ้าน มีจำนวนมากที่สุดคือ 31 ชนิด ทั้งนี้เป็นเพราะสมุนไพรบางชนิดที่หาได้ในป่าชุมชนนี้ สามารถรักษาอาการเจ็บป่วยของชาวบ้านได้โดยไม่ต้องใช้ยาแผนปัจจุบัน และไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายมาก อีกทั้งหาได้ง่ายในท้องถิ่นนั้น ชาวบ้านจึงใช้ประโยชน์ในด้านนี้มาก

เมื่อเปรียบเทียบกับผลการศึกษาลักษณะพืช และการใช้ประโยชน์ของพรรณไม้บริเวณป่าช้าสาธารณะประโยชน์บ้านจาน เทศบาลตำบลทุ่งกุลา อำเภอสุวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด (สุกัญญา นาคะวงศ์, วรณชัย ชาแท่น และวิลาวัณย์ พร้อมพรม 2560) ได้จำแนกการใช้ประโยชน์ ออกเป็น 5 กลุ่ม ดังนี้ พืชที่ใช้ประโยชน์ด้านประเพณีและวัฒนธรรม ด้านพืชสมุนไพร ด้านพืชอาหาร ด้านวัสดุศาสตร์และเทคโนโลยีพื้นบ้าน และด้านเชื้อเพลิง การใช้ประโยชน์ของพรรณไม้ในด้านพืชสมุนไพร มีมากที่สุดคือ 38 ชนิด เช่นเดียวกันกับป่าชุมชนโคกหนองคลองมีการใช้ประโยชน์ในด้านสุขภาพพื้นบ้านมากที่สุดคือ 31 ชนิด ทั้งนี้เป็นเพราะป่าชุมชนแต่ละแห่งล้วนมีภูมิปัญญาเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์ในด้านสมุนไพร ซึ่งเป็นทรัพยากรที่มีอยู่แล้วในท้องถิ่น และยังมีหมอยาสมุนไพรพื้นบ้านที่นำสมุนไพรมาใช้รักษาอาการเจ็บป่วยเล็กน้อยของคนในชุมชน ซึ่งบางครั้งก็ไม่ต้องรับบริการจากสถานบริการทางการแพทย์แผนปัจจุบัน ใช้เพียงสมุนไพรก็สามารถรักษาโรค หรืออาการเจ็บป่วยเล็กน้อยได้ ชาวบ้านจึงใช้ประโยชน์ในด้านนี้มาก

การศึกษาความหลากหลายของพรรณไม้บริเวณป่าชุมชนโคกหนองคลองนั้นมีประโยชน์ เนื่องจากทำให้ประชาชนได้ทราบและรู้จักทรัพยากรป่าไม้ที่อยู่ในป่าชุมชนของตนเองว่า มีพรรณไม้ชนิดใดบ้าง และร่วมกันดูแลและอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ไม่ให้สูญเสียมความหลากหลายของป่า อีกทั้งการใช้ประโยชน์ของพรรณไม้ที่ได้รับรวบรวมไว้เป็นภูมิปัญญาที่ควรอนุรักษ์ และสืบทอดต่อก่อนที่จะสูญหายไป เพื่อให้ป่าโคกหนองคลองอยู่ในสภาพที่เอื้อประโยชน์ต่อชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพและอย่างยั่งยืนมากที่สุด

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเพื่อนำผลการวิจัยไปใช้

1.1 หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรจัดให้ป่าชุมชนบริเวณนี้เป็นแหล่งเรียนรู้ชนิดของพรรณไม้รวมถึงการใช้ประโยชน์ของพรรณไม้ต่าง ๆ เพื่อให้ชาวบ้านในท้องถิ่นเกิดความรักและหวงแหนป่า และรู้จักการใช้ทรัพยากรป่าไม้อย่างยั่งยืน

1.2 หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรจัดให้มีอาสาสมัครพิทักษ์ป่า เพราะเมื่อฤดูแล้งของทุก ๆ ปีจะเกิดไฟป่าในบริเวณป่าชุมชนนี้เป็นประจำ และเป็นบริเวณกว้าง จึงควรจัดอาสาสมัครเฝ้าระวังไฟป่าเพื่อเป็นการลดความเสียหายที่จะเกิดขึ้นกับป่าชุมชนที่ชาวบ้านรอบ ๆ ป่า ได้ใช้ประโยชน์ร่วมกัน

1.3 ควรส่งเสริมให้ประชาชนปลูกต้นไม้ทดแทนในบริเวณที่ถูกตัดไปเพื่อเป็นการเพิ่มพื้นที่ป่า และชดเชยพื้นที่ป่าที่ถูกทำลาย

1.4 ควรส่งเสริมให้มีการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น ด้านสุขภาพพื้นบ้าน และหมอยาพื้นบ้าน ซึ่งจะเกี่ยวข้องกับการใช้สมุนไพร ในการรักษาอาการเจ็บป่วยต่าง ๆ

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรศึกษาเกี่ยวกับแนวทางการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น ด้านสุขภาพพื้นบ้าน และหมอยาพื้นบ้าน ซึ่งจะเกี่ยวข้องกับการใช้สมุนไพร ในการรักษาอาการเจ็บป่วยต่าง ๆ

กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบพระคุณ คุณตาทองจันทร์ เหล่าอัน คุณพ่อ ร.ต.ต.เพียรสาคร คุณแม่สมร สายบัณฑิต คุณพ่อ บำเพ็ญ เหล่าสงคราม และนายสัญญา ด่านกลาง ปราชญ์ชาวบ้าน หมอยาสมุนไพร และบุคคลผู้มีส่วนร่วมให้การศึกษานี้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. (2559). คู่มือ

การเรียนรู้ความหลากหลายทางชีวภาพด้านพืช.

กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก
ในพระบรมราชูปถัมภ์.

สุรางค์ เขียวศิริ. (2557). ผลกระทบต่อเนื่องของการทำลายป่าและการเปลี่ยนแปลงภูมิอากาศต่อความหลากหลายทางชีวภาพในอาเซียน. ใน การประชุมทางวิชาการ ครั้งที่ 52 “สาขาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม”. (น. 2-3).

กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

กรมป่าไม้. (2559). สถิติป่าไม้. สืบค้นจาก

<http://forestinfo.forest.go.th/55/Content.aspx?id=10325>

อุษา กลิ่นหอม. (2556). ภูมิปัญญาอีสาน คู่มือการจัดเก็บความรู้การใช้ประโยชน์. กรุงเทพฯ: วิชาการพิมพ์.

เทียมหทัย ชูพันธุ์. (2550). ความหลากหลายชนิดของพรรณพืชและพฤกษศาสตร์พื้นบ้านของป่าโคกไร่ อำเภอเขียงยืน จังหวัดมหาสารคาม. วารสารวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยมหาสารคาม. 26(2), 150-154.

สุกัญญา นาควงศ์, วรณชัย ชาแท่น, และวิลาวัลย์ พรหมพร. (2560). การศึกษาสังคมพืชและการใช้ประโยชน์

ของพรรณไม้บริเวณป่าชุมชนบ้านจานเทศบาลตำบลทุ่งกุลาร อำเภอสว่างวีรกรรม จังหวัดร้อยเอ็ด. วารสารวิชาการบัณฑิตวิทยาลัยสวนดุสิต. 10(1), 93-120.